

První světová válka, ruské revoluce, vznik ČSR

První světová válka

– doplnit od Hanky –

Záminka, vypuknutí války

- 28.6.1914 ATENTÁT NA FRANTIŠKA FERDINANDA D'ESTEHO v Sarajevu, František je následník Rakousko-uherského trůnu, záměrně si vybral na návštěvu den pořážky Srbska na Kosově poli, což pro ně bylo citlivé → vlna nenáisti vůči němu, nacionalista **Gabrilo Princip** (člen tajné srbské studentské nacionalistické organizace **Mladá Bosna**) na něj a jeho choť spáchá atentát, zbraně jim dodalo hnutí Černá ruka, na něj však nebyli nijak napojeni
- (23.7.1914) Rakousko-Uhersko dává Srbsku *Červencové ultimátum* (jako odvetu za atentát na Františka Ferdinanda d'Esteho) formulované tak, aby jej Srbsko nepřijalo
- 28.7.1914 RAKOUSKO-UHERSKO VYHLÁSILO VÁLKU SRBSKU, považováno za počátek první světové války → vznik srbské fronty
- 1.8.1914 NĚMECKO VYHLÁSILO VÁLKU RUSKU, Německo dalo ultimátum Belgii (v němž požadovalo volný průchod svých vojsk přes Belgii, Francie a Anglie potvrdily, že v případě německé agrese poskytnou Belgii vojenskou pomoc), belgická vláda ultimátum odmítla → NĚMECKO VYHLAŠUJE VÁLKU BELGII, ANGLIE VYHLAŠUJE VÁLKU NĚMECKU
- 6.8.1914 RAKOUSKO-UHERSKO VYHLÁSILO VÁLKU RUSKU
- Itálie zůstává neutrální

Charakteristika

- hlavním bojištěm je Evropa, dále ale i Afrika, Asie a oceány
- zemřelo asi 10 milionů lidí, dvojnásobek zraněných
- z počátku se označovala jako *velká válka*, až později jako první světová
- ženy mnohdy nahrazovaly mužské profese, protože byli ve válce
- nejruznější vynálezy, motorizace armády, roste význam zbrojního, těžkého průmyslu
- zájmy civilního obyvatelstva jsou podružné zakázkám jako výroba zbraní, zásobování fronty atd. → přeměna v centrální řízenou ekonomiku

Západní fronta

- Německo se snaží porazit Francii
 - německý *Schlieffenův plán* vytvořen už na začátku století, měla to být „blesková válka“, mělo dojít k izolaci Velké Británie, chtěli docílit dobytí Evropy
- 20.8.1914 Němci dobývají Brusel
- 9.1914 Němci na francouzské hranici, postupují rychle na francouzské území, téměř až k Paříži
- 5.9.-15.9.1914 BOJE NA ŘECE MARNĚ (zázraky na Marně), Francouzům se podařilo Němce zatlačit zpátky, zvrát ve válce, padá naděje na bleskovou válku, problém pro Němce
- po této události bylo nesmírně složité, aby jakákoliv strana kamkoliv postoupila
- 10.-11.1914 *běh k moři*, Francouzi i Němci chtějí obklíčit toho druhého a dobýt území směrem k moři, Němci dobyli ještě Antverpy, Flanderské vánoční příměří (o Vánocích se boje zastavily)
- 3.1915 francouzská OFENZÍVA U CHAMPAGNI

- 4.1915 BITVA U YPER, chlor (první použití bojového otravného plynu)
- 2.-12.1916 BITVA U VERDUNU, 600 000 padlých, Němci neúspěšní → střídání v německém velení
- 7.-11.1916 BITVA NA ŘECE SOMMĚ, 1 300 000 padlých, neúspěch na straně Dohody,
- 1917 **Philippe Pétaine** velitelem francouzské armády, po válce odsouzen za velezradu kvůli kolaboraci s Německem
- Německo vede ofenzívu na západní frontě
- 7.-8.1918 DRUHÁ BITVA NA MARNĚ, poslední bitva na západní frontě první světové války, Němci poraženi
- prolomení Siegfriedovy linie (Německé opevnění, obdoba francouzské Maginotovy linie)

Balkán, srbská fronta

- po vyhlášení války Rakouskem-Uherskem Srbsku se na jejich stranu přidá Černá Hora, Rakušané mají špatnou armádu, a proto jsou zatlačeni až za Dunaj
- září 1915 VSTUP BULHARŮ NA BALKÁNSKOU FRONTU s cílem získat další území na stranu Rakouska-Uherska, během krátké doby jsou Srbové poraženi, jejich jednotky jsou převezeny na ostrov Corfu a odsud poté do Řecka, kde bojovali na straně Řecka, které bojovalo na straně Dohody
- později poražena i Černá Hora
 - důsledky: Rakousko-Uhersko spojeno s Bulhary a s osmanskými Turky, spojení centrálních mocností, mohly si pomáhat
- (1915-1916) *Operace Gallipoli*: pokus Dohody vylodit se v Gallipoli, jejich cílem bylo získat Dardanely a dostat se do Černého moře a pomoci zásobovat Rusy, neúspěšné, politické zemětřesení u Britů
- srpen 1916 vstup Rumunska do války na straně Dohody, během roka byli poraženi
- 1917 vstup Řeků taky na straně Dohody, ti však poraženi nebyli
- manifest *Mým národům*, tím císař oznamoval, že jsme vstoupili do války
- 9.1918 ofenzíva Dohody → kapitulace Bulharska, německá vojska utekla
- 29.9.1918 mír s Bulharskem
- 30.9.1918 protože bylo Rakousko-Uhersko v rozkladu (samostatnost ČSR a států Slovinců, Chorvatů a Srbů), pořádali uhersští představitelé o příměří

Východní fronta

- 15.8.1914 Rusové zahájili ofenzívu do Východního Pruska, která mohla být nebezpečná pro celé Prusko, ale Němcům se podařilo tento útok zastavit a v několika bitvách Rusy porazit. Tím zachránili Prusko před invazí a vytvořili si podmínky pro postup v roce 1915.
- 1.8.1914 Německo vyhlásilo válku Rusku
- 6.8.1914 Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Rusku
- německý útok (Paul von Hindenburg, Erich Ludendorff), Rusové několikrát poraženi, pro Rusy katastrofa
 - Rakušanům se nedaří: v čele Rusů generál **Brusilov**, na úkor Rakouska pronikl až k hranicím dnešního Slovenska ke Krakovu
- 1915 proto naplánovaly Centrální mocnosti tzv. *Gorlický průlom* → posouvají hranici dál na východ
- na západní frontě obrovské bitvy, tím, že by Rusové kapitulovali, mohli by armády přesunout na západní frontu

- 1916 Rusové se pokusili v rámci *Brusilovovy ofensivy* posunout linii, podařilo se jim to trochu
- dohodovým zemím měli pomoci Rumuni, ale ti byli během pár měsíců úplně zlikvidováni
- 1917 vstup Řecka do války, otevření Soluňské fronty, kam byli dováženi Srbové, kteří byli už dřív poraženi

Jižní (italská) fronta

- mezi Itálií a Rakousky a Itálií a Němci
- 23.5.1915 Itálie vyhlásuje válku Rakousku-Uhersku, o rok později Německu
- duben 1915 dohodové země slibují Italům území, která chtějí v *Londýnské smlouvě*
- podzim 1917 Italové poraženi u CAPORETTA, linie se posunula na řeku Piavu
- 10.-11.1918 rozhodující BITVA U VITTORIO VENETA mezi Rakouskem-Uherskem a Dohodou, prolomení italské fronty na řece Piavě, Italové vítězí
- 26.10.1918 Karel I. požádá o separátní mír a okamžité příměří
- 27.10.1918 Gyula Andrássy, R-U přijímá mírové podmínky
- 3.11.1918 příměří mezi Itálií a Rakouskem-Uherskem
- 6.11.1918 demobilizace armády
- 11.11.1918 Karel I. opouští Schönbrunn

Turecké fronty

- kavkazská fronta (Osmani x Rusové), mezopotámská fronta (Britové x Osmani), syrsko-palestinská fronta (Osmani x Briti)
- do roku 1915 Rusové vítězí
- genocida Arménů, Turci jich zlikvidovali asi milion a půl
- mezopotámská fronta se posouvá na úkor Osmanů
- na syrsko-palestinské frontě jsou Osmané zpočátku úspěšní, jde jim o Suezský průplav, krátce se jim to povedlo, pak jsou zatlačeni zpět Brity

Boje na moři

- proti Němcům především Velká Británie (a Japonsko)
 - dohodové země úspěšné, získají přístup k německým koloniím v Africe (bitvy: u Helgolandu, Dogger Bank, Skagerraku, Jutska), zkrátka v Severním moři
- 1917 NĚMECKÁ PONORKOVÁ VÁLKA: jsou úspěšní, potápějí nepřátelské lodě
- (7.5.1915) Němci potopili loď s Američany (Lusitania), to byl jeden z důvodů proč se pak USA zapojily do války

Politické změny a situace

- 1916 britský „válečný kabinet“: **David Lloyd George**, klíčovou postavou mnoha reforem, které položily základ sociálního státu
- 1916 čtrnáct bodů W. Wilsona válčícím státům (stanovit cíle války), stalo se východiskem při mírových vyjednáváních
- 21.11.1918 Rakousko-Uhersko: smrt Františka Josefa I. (na zápal plic), nastupuje **Karel I.** (manželka Zita Parmská), snažil se zastavit válku mírovými jednáními (na jejímž vypuknutí neměl žádný podíl), též chce dosáhnout sociálního smíru v hroutící se monarchii

- bratr Zity Parmské, belgický princ **Sixtus Bourbonský** zprostředkovává utajovaná mírová jednání s Francií, ale zjistilo se to → *Sixtova aféra* → nová smlouva s Německem (obnovení spojení), změny ve francouzské vládě

1917 Německo vede neomezenou ponorkovou válku

6.4.1917 VSTUP USA DO VÁLKY

3.3.1918 *Brestlitevský mír* potvrzuje vítězství ústředních mocností na východní frontě bolševické revoluci a následné kapitulaci Ruska

5.10.1918 německá žádost o příměří, Němci posílají W. Wilsonovi souhlas s vyjednáváním podle Wilsonových čtrnácti bodů, Wilson požaduje

- ústup německých vojsk ze všech obsazených území
- zastavení válečných aktivit na moři
- abdikaci císaře Viléma II.

9.11.1918 Vilém II. abdikuje

11.11.1918 v 11 hodin se stává účinným tzv. *příměří z Compiègne* mezi Německem a Dohodou, považováno za konec první světové války (dnes slavíme den veteránů)

Výsledky

- vyhrála Dohoda → zánik Rakouska-Uherska (rozpad na 5 nástupnických států: ČSR, Rakousko, Maďarsko, Polsko, království Srbů, Chorvatů a Slovinců)
- poražené státy: Německo, Rakousko, Maďarsko, Turecko, Bulharsko
- z Německa vznikne Výmarská republika
- Rusko ztratí území: Finsko, Pobaltí, Litva, Bělorusko, Ukrajina případnou Polsku, Besarabie případně Rumunům
- Osmané: zrušen sultanát, stávají se republikou Turecko
- Belgie obnovena v původním rozsahu
- ekonomickým vítězem jsou Spojené státy, Evropa už není na vrcholu

Ruské revoluce

- pro Rusko válka velice zničující pro už tak zaostalý stát, kolaps ekonomiky, vážnutí zásobování
- hladové stávky, demonstrace

leden 1905 *Krvavá neděle*: namísto toho, aby střelba do davu před Zimním palácem paralyzovala povstání, propukla další

- vydání *Říjnového manifestu*, kterým se tehdejší car **Mikuláš II.** povolil parlamentu a zavedl volby
- **G. J. Rasputin**: dostal se do přízně carské rodiny, prezentoval se jako lidový léčitel a mystik, zachánil následníka trůnu Alexeje, který trpěl hemofilií (nemoc krve)
- politické strany
 - *eseři*: zástupci zemědělců, agrární program, po revoluci chtějí sesadit cara, nevdají jim se uchýlovat k atentátům
 - *kadeti*: liberálové, jejich cílem je konstituční monarchie

- *sociální demokraté*: dvě frakce: *menševici* (reformní soc. demokraté, chtějí nastolit pořádek skrz reformy), *bolševici* (v čele Lenin, ruští komunisté, navazují na ideologii Marxe, jejich cílem je socialistická revoluce – jak se však ukáže nikoliv socialistické společnosti, ale svrnutí moci na sebe)

Únorová revoluce 1917

23.2. stávka v Petrohradě

27.2. republika, svržen car

- podle juliánského kalendáře, byla až v březnu gregoriánského (našeho) kalendáře
- Mikuláš II. byl sesazen, i když se snažil ještě abdikovat ve prospěch Michala, neúspěšně
- vznik prozatímní liberálně-demokratické vlády, v čele kníže Lvov, ale paralelně s ní vznikaly tzv. *sověty*, bylo jich několik, ta nejvýznamější v tehdejší hlavním městě Petrohradě, ze začátku zástupci eserů a menševiků → dvouvládí
- bolševici se snaží ovládnout sověty a přes ně se dostat k moci
- autonomie Finska, Estonska, nezávislost Polska
- nespokojenosti využívá Lenin (žijící v exilu), jeden z vůdců bolševiků

duben 1917 Lenin se dostává do Ruska díky Němcům, kteří mu chtěli pomoci, aby ukončil válku na východní frontě, odstranil prozatímní vládu

červenec rekonstrukce vlády jako důsledek protestů, nový premiér Alexandr Kerenský

- nespokojenosti toho, že Rusko pořád válčí využívají sověti, Lenin se vrátil do exilu do Finska, ale další bolševik Trockij připravuje revoluci

září pokus o nastolení vojenské diktatury, Lavr Kornikov, především díky bolševické agitaci se k němu nepřidali vojáci

Říjnová revoluce

25.10.1917 poslední kapka, které vedla k říjnové revoluci, přijel tam i z Finska Lenin

- nejprve obsadili v Petrohradu klíčové body jako pošty, nádraží, přístav, mosty, banky, vtrhli do Zimního paláce, kde sídlila prozatímní vláda, všechny ministry kromě Kerenského pozatýkali a strhli an sebe moc
- Aurora: výstřel z tohoto křižníku údajně zahájil revoluci

V. I. Lenin

26. října zasedání všeruského sjezdu, kde vydali dekrety: do čela Ruska jde nová vláda, tzv. Rada lidových komisařů v čele s Leninem, dále okamžité uzavření míru, zkonfiskují velkostatkářům a církvi bez náhrady půdu

listopad volby do ústavodárného shromáždění, azvítězili eseri, ale Rusko bylo i tak vyhlášeno za demokraticko-federativní republiku, o den později Lenin toto shromáždění zrušil a začíná vláda bolševik (vláda jedné strany)

- období, kdy budou postupně ovládat celý prostor probíhá občanská válka (Rudá armáda vedena Trockým proti stoupencům minulého režimu – bílí)

3.3.1918 Brestlitevský mír, Trockij tam vyjednával

1924 umírá

- manželka Naděžda Krupská

Vznik ČSR

- Česko, Slovensko, Podkarpatská Rus

28.7.1914 František Josef I. v manifestu *Mým národům* ohlašuje, že monarchie je ve válce

25.7.1914 uzavřena Říšská rada (parlament)

- změny v ekonomice, orientace na militarismus, zaveden přidělový systém
- Češi musí bojovat za monarchii na východní frontě
- rekace českých politiků:
 - ti, co chodili do Říšské rady nebyli pro to, aby se měla monarchie rozbit, ještě po válce vydali stanovisko, že se má zůstat v monarchii
 - skupina kolem Karla Kramáře: začal začal spojovat vznik Československa s Rusy, chtěl mít Československo jako monarchii
 - skupina kolem Tomáše Garriguea Masaryka

Tomáš Garrigue Masaryk

- do politiky se zapojil po první světové válce, kdy mu bylo přes šedesát
- vystudoval sociologii, studoval gymnasium v Brně, ve Vídni filosofickou fakultu
- po studiích začíná přednášet na české části pražské Karlovy university
- habilitoval se prací *Sebevražda*
- při svém pobytu v Lipsku se seznámil s Američankou Charlotte Garrigou, s níž se v USA oženil a poté se vrátili do Čech
- založil stranu lidovou, následně přejmenovanou na pokrokovou
- už před válkou se zapsal do povědomí: přiklonil se k vědcům, kteří považovali RKZ za falsa
- zapojil se do *Hilsneriády*, kde upozorňoval proti antisemitismu
- po vypuknutí války odchází do Itálie a následně do Švýcarska

4.7.1915 v Curychu vystupuje při příležitosti 500. výročí upálení Mistra Jana Husa

6.7.1915 přesouvá se do Ženevy, kde říká, že se má Československo odtrhnout od monarchie a že Češi a Slováci mají mít svůj vlastní stát

září 1915 do Ženevy odchází jeho žák, Edvard Beneš, aby mohl Beneš nastoupit do funkce presidenta, prosadil Masaryk, že funkce presidenta je už od 35 let

- zakládají Československý zahraniční komitet

únor 1916 poté se přesouvají do Francie a zakládají Českou národní radu (ČNR), to je politický ilegální orgán, tři hlavní působící: Masaryk, Beneš, Štefánik

- úkolem ČNR bylo přesvědčit dohodové země, aby souhlasily s tím, že se Rakousko-Uhersko rozpadne na nástupnické státy

říjen 1916 *Clevelandská dohoda*, byla podepsána mezi Čechy a Slováky, znamená, že chceme vlastní federativní stát

České země během války

- zaveden ostrý protičeský kurs, zrušena svoboda slova, censura
- Habsburkové se potřebují soustředit na válku a ne řešit zlobivé Čechy – bylo zatknuto několik českých politiků, někteří dokonce za protirakouskou politiku byli odsouzeni k trestu smrti, zachránila je amnestie

březen 1915 vznik *Maffie*: snaží se mezi občany rozšiřovat povědomí o tom, že by bylo dobré mít svůj vlastní stát a udávat informace Dohodě o dění na území Rakouska-Uherska, spolupracovali s nimi i Slováci

- proti Maffii stáli čeští politici, kteří dříve docházeli do Říšského sněmu, sami si vytvořili *Český svaz poslanců ŘR*: prohlašují, že budou poslušní Habsburkům

Ruské legie

- jedním z nástrojů, jak Čechy v rámci monarchie zviditelnit, byly tzv. ruské legie
- na území cizích států působí legionáři: české jednotky, které bojovaly na straně Dohody
- měly i propagační význam – propagovaly myšlenky samostatného Československého státu

(12.8.1914) car Mikuláš povolil vznik české družiny v Kyjevě

- postupné vytváření jednotky československé
- do Ruska přijel i Masaryk s cílem jednotku zorganizovat, což se mu podařilo

(2.7.)1917 BITVA U ZBOROVA, první úspěch českých legií na úkor Rakousko-Uherské armády;

(7.11.1917) Bolševický převrat: Masaryk nařizuje, aby se Čechoslováci do situace v Rusku nevměšovali (*ozbrojená neutralita*), mají bojovat maximálně v zájmu Čechoslováků

- Čechoslováci se mají přes tzv. transsibiřskou magistrálu (vlak) přesunout na západní frontu, kde by bojovali na straně Dohody, těžká operace (Rusáci je chtěli odzbrojit, vylovení Japonců)
- Rusové vnímají Čechoslováky velmi negativně, protože obsadili transsibiřskou magistrálu, čímž jim zabránili rozšiřovat revoluci na Sibiř

listopad 1918 doba, kdy existuje československý stát – legionáře navštívil Rastislav Štefánik a vyřídil jim, aby pokračovali v bojích v Rusku na straně intervenčních armád, ti však nechtěli

- ukořistění části ruského pokladu, který ukradl Kolčák

prosinec 1919 první transport legionářů z Vladivostoku

listopad 1920 dokončení evakuace – tomuto návratu se říká *transsibiřská anabáze*

- generálové Syrový, Krejčí, Čech
- v Rusku bojovalo více než 10 000 českých vojáků

Československé legie

- vznikla v rámci francouzské cizinecké legie až na konci války
- říkali si *rota Nazdar*
- zapsali se v bitvách u Terronu, Arrasu, Vossieres, Chemin des Dames
- Itálie: boje na Piavě, Doss Alto
- Srbsko
- přispělo k myšlence vzniku samostatného československého státu

Rakousko-Uhersko 1916-1917

- 21.11.1916 prasynovec Františka Josefa I. stanovil novou politiku, široká politická amnestie (zacházení Kramáře, Rašína)
- vedl tajná jednání s Dohodou s cílem uzavřít mír, byla prozrazena
 - Český svaz: sdružuje politiky, kteří chtějí být součástí monarchie
 - proti setrvání v Habsburské monarchii protestuje česká inteligence, sepisuje *manifest českých spisovatelů*, autorem je Jaroslav Kvapil, podepsalo jej 222 osob, obrací na české poslance, aby hájili zájmy českého národa, jinak ať odejdou
- 17.5.1917 poslanci se nejspíše pod vlivem manifestu začali hlásit k získání autonomie a připojení Slovenska k Čechu
- 6.1.1918 *Tříkrálová deklarace*: habsburové ji označili za velezrádný dokument, čeští politici se v ní hlásí k vytvoření samostatného státu
- 13.4. v Praze v Obecním domě se sešli významní představitelé a Alois Jirásek tu předčítal slavnostní přísahu v tom smyslu, aby vznikl samostatný československý stát

Vojenské vzpoury 1918

- Boka Kotorská (v Černé Hoře) bouřili se tam Čechoslováci, už nechtějí válčit, Kragujevac (Srbsko), Piava
- 30.5. *Pitsburská dohoda*: podepisuje ji Masaryk v USA, už se nemluví federaci, ale o autonomii Slovenska, což nebylo dodrženo
- postupně Dohodové velmoci uznaly, že má vzniknout budoucí Československo, uznaly československou národní radu za oficiální politický orgán

Československo

13. 7. se poskládal Národní výbor dle posledních voleb (Kramář, Švehla, Rašín, Klobáček, Soukup) – připravovali se, že převezmou moc až skončí válka, pod nimi funguje
- od srpna *Zemská hospodářská rada*: otázka hospodářství, měnové odhlasy, železnic
14. 10. uspořádána generální stávka nějakou socialistickou radou (taky pod N výborem) proti vývozu potravin z Československa, současně vznikla čs. prozatímní vláda, tedy že se ČNR (Masaryk, Beneš, Švehla) pasuje na vládu
- 16.10.1918 Karel I. přichází s manifestem *Mým věrným národům rakouským*, snažil se nabídnout národům v rámci monarchie federalizaci, nicméně už je pozdě
18. 10. *Washingtonská deklarace* od Masaryka Wilsonovi zveřejněna v Paříži – na jakých základech bude čs. stát vybudován (republika, demokracie), stejného dne přichází tzv. *Wilsonova nota*, že souhlasí s rozpadem Rakouska a vznikne ČSR
24. 10. zrušena smlouva s Německem, 25.10. zhroucení italské fronty, 26.10. Karel žádá o separátní mír, 27.10. posílá Gyula Andrássy notu že přijímají mírové podmínky, 28.10. *zákon o zřízení samostatného československého státu* (z pera Aloise Rašína), krátce po poledni tedy vyhlášena republika, všichni důležití byli v Ženevě, tam jednali s politiky v emigraci kdo bude prezident, jaká bude vláda atd., známí jsou ti, kteří zůstali u nás: *muži 28. října* – Alois Rašín, Jiří Stříbrný, Antonín Švehla, František Soukup, Vavro Šrobár
30. 10. sešli se zástupci slovenských politiků ve svatém Martine – *Martinská deklarace*: Slovenská národní rada, vyjádřili se, že společně s Čechy chtějí vytvořit čs. stát

13. 11. *Prozatímní ústava*, národní výbor zvětšili, rozšířili o Slováky – Revoluční národní shromáždění, všechno se to odehrálo v Obecním domě

14. 11. se v Thunovském paláci sešlo RNS, prohlásili, že ČS bude republika, prezidentem zvolili v nepřítomnosti Masaryka, sesadili Habsburky a jmenovali vládu v čele s Karlem Kramářem

21.12.1918 TGM se dostává do ČSR